

Kungl. Vetenskapsakademien har till uppgift att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället.
The Royal Swedish Academy of Sciences has as its aim to promote the sciences and strengthen their influence in society.

Stockholm 27 maj 2020

Dnr: KVA/2020/74/76

Göran K. Hansson/hs
Ständig sekreterare
Telefon: 070-938 60 48
E-post: helene.sundstrom@kva.se

Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se
ku.kl@regeringskansliet.se

Yttrande om betänkandet *Häriifrån till evigheten: En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* (SOU 2019:58, Dnr. Ku2019/02112/KL)

Kungl. Vetenskapsakademien har beretts tillfälle att yttra sig över Arkivutredningens betänkande *Häriifrån till evigheten: En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* som förtjänstfullt lyfter de enskilda arkivens betydelse för vårt gemensamma kulturarv. Dock anser vi att beskrivningen av hur den enskilda arkivsektorn har utvecklats och ser ut har blinda fläckar när det gäller den viktiga roll som akademier i allmänhet och Vetenskapsakademien i synnerhet spelat och alltjämt gör. Med tanke på detta borde stödet till den enskilda arkivsektorn vara bredare och mer omfattande än vad som föreslås.

Sammanfattande synpunkter

Vetenskapsakademien ställer sig positiv till förslagen avseende:

- Nationella översyner av ansvaret för och bevarandet av fotografi och forskningsdata. Akademien vill dock framhålla vikten av att de enskilda arkivbestånden av fotografier och forskningsdata inte glöms bort. Begreppet forskningsdata bör dessutom omfatta mer än bara digitala handlingar och s.k. big data. Analogt, historiskt material innehåller också forskningsdata och detta material återfinns inte nödvändigtvis enbart i de statliga forskningsfinansiärernas och universitetens arkiv. Likaså måste även arkiven efter privata forskningsprojekt och forskningsfinansiärer beaktas. (7.11.5)
- Långsiktig finansiering av herrelösa arkiv. Den inventering av enskilda arkiv som föreslås kan ge goda förutsättningar för en rättvis fördelning av stödet till dessa arkiv. (10.5.1)
- Råd och vägledning från den statliga arkivmyndigheten till enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner i arkivspecifika frågor ska framgå av arkivlagen. Likaså förslaget att en inventering ska göras av enskilda arkiv. (10.5.2)
- Enskilda arkiv, oavsett var de förvaras, ska betraktas som del av kulturarvet samt att detta ska framgå av arkivlagen. (11.7.1) Att offentliga verksamheter utförs av privata aktörer är ingen ny företeelse. Historiskt sett beskriver detta mycket av akademiernas tidiga verksamhetsområden som först senare institutionaliserades och övergick i statlig regi. Även i modernare tid finns exempel på liknande uppgifter som Vetenskapsakademien utför, såsom ansvaret för de svenska Nationalkommittéerna och forskarutbyten. Privata uppdrag i det offentligas tjänst finns rikligt representerade i akademiernas arkivmaterial, såväl i äldre som i nyare handlingar. (4.5.3, 11.2.1 och 11.7.1)
- Samordnad nationell fortbildningsplan för yrkesverksamma arkivarier. Det framgår dock inte om denna fortbildning ska omfatta yrkesverksamma arkivarier inom såväl den

offentliga som den enskilda sektorn. Vetenskapsakademien anser att det vore önskvärt att arkivarier från bägge sektorerna ges möjlighet att delta. (14.5.2)

Vetenskapsakademien ställer sig kritisk till:

- Att utredningen lägger fram ett förslag om utökat statsbidrag till enskilda arkivsektorn är positivt, men utredningens lofvärda ambition att omfatta en större mängd enskilda arkiv och enskilda arkivinstitutioner avspeglas inte i förslaget som snarare förmedlar ett *status quo* avseende vilka enskilda arkivinstitutioner som kan komma ifråga för statligt stöd och därmed omfattas av arkivlagen (11.7.1; 11.7.2). Vilka de ”30-tal enskilda arkivinstitutioner som är väl etablerade” (s. 430), och som enligt utredningen förväntas utgöra mottagare av bidraget, egentligen är anges inte, men Akademien kan konstatera att de i antal motsvaras av de arkivinstitutioner som redan idag mottar statligt stöd (tabell 10.3 s. 372 resp. tabell 10.4 s. 376). Om utredningen menar allvar med ambitionen att fler enskilda arkivinstitutioner ska kunna ta del av det statliga understödet måste urvalet ske mer förutsättningslöst.

Särskilda synpunkter

De delar av vårt gemensamma kulturarv som finns i de enskilda arkiven, är omistliga delar av vår gemensamma historia, eller som det formuleras de är ”viktiga delar av samhällets gemensamma minne” (11.7). Det konstateras vidare ”att den enskilda arkivsektorn har material som i princip är av intresse för alla människor” (11.2) och dessa bedömningar ställer sig Vetenskapsakademien helt och fullt bakom. Likaså att det ”ska framgå [av arkivlagen] att de enskilda arkiven är en del av kulturarvet”. Vi instämmer likaså – med emfas – i att de enskilda arkiven ska vara självständiga gentemot Riksarkivet. (11.2.2)

Vetenskapsakademien anser att beskrivningen av den enskilda arkivsektorn i betänkandet inte är särskilt rättvisande eller heltäckande, då det framstår som att den enskilda arkivsektorn endast består av föreningar och folkrörelser samt näringsliv (4.5.5). En beskrivning av akademiernas roll både genom historien och i nuläget saknas helt, förutom ett förbigående omnämnande i en uppräknig. Den breda översyn som nämns i direktivet är således inte fullt så bred som den borde vara. Flera av akademierna har genom historien haft en stor och mångfacetterad roll såväl som arkivbildare som arkivinstitutioner. Fram till 1970-talet hade de ansvar för flera högre utbildningar och förvaltar därför viktiga arkiv till denna del av vår historia. Särskilt gäller det Vetenskapsakademien. Flera nu statliga myndigheter och institutioner har tillkommit vid Akademien som SMHI, NRM m.fl. Vetenskapsakademien har genom historien fungerat som en myndighet, men har samtidigt varit en privat icke-statlig akademi. Om betänkandet vill åstadkomma en särskild belysning av de enskilda arkiven vore det därför på sin plats att särskilt notera denna viktiga roll – så att säga på gränsen mellan privat och offentligt. Det gäller inte bara institutioners historia utan även för andra frågor där Vetenskapsakademien har brutit mark. Även om det nu är länge sedan Vetenskapsakademien ansvarade för Riksmetern och Rikskilogrammet samt levererade den officiella tiden i Sverige, vittnar dessa historier om hur de här helt grundläggande funktionerna för vårt moderna samhälle vuxit fram. Vetenskapsakademien ansvarade för flera i vår tid centrala områden som t.ex. hållbarhetsfrågor genom sin Naturskyddskommitté (1904–). Om man i efterforskningar

utgår från att miljöfrågor tillkom först med Naturvårdsverket (1967–) utifrån dess offentliga arkiv missar man en relevant del av bakgrunden.

Det är bra och viktigt att utredningen belyser problemet med den oklara finansieringen i samband med omhändertagandet och bevarandet av så kallade herrelösa arkiv, dvs. enskilda arkivbestånd som är utan ägare och som annars riskerar att förstöras. Benämningen herrelösa arkiv kan omfatta olika typer av arkiv såsom äldre förenings- och näringslivsarkiv eller kulturhistoriskt värdefulla brevsamlingar och personarkiv. De herrelösa arkiven återfinns både i de offentliga arkivmyndigheternas bestånd, inte minst i universitetsbibliotekens handskriftssamlingar, och hos de enskilda arkivinstitutionerna, inklusive akademierna.

Vetenskapsakademiens arkiv innehåller, inte minst från Akademiens roll som forskningsproducent och finansiär av forskning, flera helt centrala delar av den svenska vetenskapshistorien liksom av några internationella organisationers arkiv. Att i vår tid bortse från detta viktiga område när man beskriver de enskilda arkivens del i vårt gemensamma kulturarv finner vi anmärkningsvärt. Vetenskapsakademien uppskattar att den enskilda arkivsektorn lyfts fram i detta betänkande, men Akademien önskar ett bredare stöd för att stötta hela den enskilda arkivsektorn.

Beslut i detta ärende har fattats av ständiga sekreteraren efter förberedande arbete av Kerstin Lidén, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademiens klass för humaniora och för framstående förtjänst om vetenskap, Karl Grandin, föreståndare för Centrum för vetenskapshistoria vid Vetenskapsakademien samt Maria Asp och Anne Miche de Malleray, arkivarier vid samma institut.

Göran K. Hansson
Ständig sekreterare